

„Politická komedie“, nebo „prospěšná záležitost“? Volba poslankyně v roce 1912 jako téma katolického tisku

„Political comedy“, or „profitable affair“? An election of first female-
-deputy in 1912 as a topic of catholic press

Hana Krutílková / krutilkova.hana@gmail.com

Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, CZ

Abstract

Parametres of the opening of the political arena to women were also dealt by the Czech Catholics, especially in 1912, when the first woman-deputy was elected into the Assembly of the Czech Kingdom. The paper asks whether the election of Božena Viková-Kunětická was considered to be „a disgrace“ to the catholic vision of women’s public activity. The contribution based on the content analysis of catholic political periodicals is going to prove that there was a wide range of opposing approaches from rejection to a neutral and positive attitude on active and passive women’s rights.

Keywords

Gender; politics; political catholicism; Czech lands; Austria; 1912

1 Úvod

Zvolení Boženy Vikové Kunětické bylo významnou událostí, která měla přímou odezvu nejen ve střeoevropském prostoru, ale také např. u Mezinárodní aliance za volební právo žen.¹ Okolnosti průběhu nominací jednotlivých kandidátek a pozadí kandidatur patří dnes sice už k dobře popsaným fenoménům,² jsou ovšem pro svou jedinečnost vhodným materiálem k analýzám veřejné činnosti žen z pohledu jednotlivých politických táborů. Ty již od přelomu 19. a 20. století reagovaly na politizaci ženského hnutí snahou začlenit ženy do svých zájmových struktur. Tyto tendence vrcholily na jaře 1912, kdy se zahraniční, ale i domácí liberální, sociálně-demokratické a katolické ženské hnutí značně aktivizovalo. Ženské kandidatury do českého zemského sněmu v červnu téhož roku, které byly jedním z hmatatelných projevů tohoto trendu, donutily politické bloky, usilující o vybudování masové členské základny, k formulaci postoje k aktivnímu a pasivnímu volebnímu právu žen.³ Reagovaly na poměrně kontroverzní vítězku voleb, známou spisovatelku a představitelku českého feminismu Boženu Vikovou-Kunětickou, ale měly zpravidla potřebu se vyjádřit rovněž ke vztahu žen a politiky.⁴

Tento příspěvek reaguje na skutečnost, že analýza jiného než liberálního pohledu na danou záležitost je stále ve stavu základního bádání.⁵ Česká gender history se soustřeďuje ve výzkumu veřejných aktivit katoliček zejména na periodu 1918–1938, přičemž se častěji vyslovuje ke křesťansko-sociálnímu proudu bez důrazu na rozlišení názorových odstínů uvnitř celého katolického bloku. Využívá k tomu zpravidla prameny vzešlé z působnosti ženských spolků, čímž často dochází k určitým zkratkám.⁶ Rovněž lze podo-

- 1 Dudeková, Gabriela: *V ženském, alebo národním záujme?* Božena Viková-Kunětická a jej bojkot kongresu Mezinárodní aliance za volební právo žien v roku 1913. In: *Ženy a politika (1890–1938)*. Edd. M. Bahenská – J. Malínská. Praha 2014, s. 91–126.
- 2 Nejnověji srov. Velek, Luboš: *První v Rakousku!* Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a volebního chování v českých zemích v 19. a 20. století. In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Ed. M. Vojáček. Praha 2009, s. 259–319. Zmíněný článek má sice obecnější přesah, zabývá se však zejména diskuzí v mladočeském táboře. Ze starších prací se tématu věnoval také Kořalka, Jiří: *Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912*. In: *Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. Documenta Pragensia 13. Praha 1996, s. 307–320; Srov. Týž: *Die Wahl einer Frau in den böhmischen Landtag im Jahre 1912*. In: *Von Bürgern und ihren Frauen. Bürgertum in der Habsburgermonarchie 5*. Edd. M. Friedrich – P. Urbanitsch. Köln-Wiemar 1996, s. 165–178.
- 3 Prymusová, Hana: *Volba Boženy Vikové-Kunětické optikou moravského tisku*. In: *České, slovenské a československé dějiny 20. století XII*. Edd. J. Karpíšek – Z. Sturz a kol. Hradec Králové 2018, s. 331–340.
- 4 Ženy v zahraničí v té době disponovaly volebním právem pouze na Novém Zélandě (1893), v Austrálii (1902), Finsku (1906) a některých státech USA.
- 5 Základní práce ke katolickému ženskému hnutí pochází z pera J. Burešové. Jmenovaná přistupuje k tématu s jistými obměnami i v současnosti, soustředí se však zejména na meziválečné období. Nejprehlednější srov. Burešová, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001.
- 6 Z novějších prací lze vytknout jisté zploštění syntéze z badatelského okruhu kolem Mileny Lenderové i dalším pracím. Srov. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Edd. M. Lenderová–B. Kopiczková–J. Burešová–E. Maur. Praha 2009; O rozlišení rozdílů v katolickém prostředí se nepokouší ani jinak velmi přínosná publikace D. Musilové. Srov. Musilová, Dana: *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918–1939*. České Budějovice 2007, s. 31; Také publikace Iluze spásy se

tknout, že přetrvává orientace na městské prostředí, především na Prahu. Neevidujeme tak zásadnější pokusy o formulaci otázek ve vztahu k venkovskému ani maloměstskému prostředí.

Komplexněji se aktivitami katoliček zabývala nepříliš stará disertační práce Jiřího Havelky, jež je přece jen hlubším vhladem do tématu s přesahem od konce 19. století do počátku druhé světové války.⁷ Přestože se zmíněný autor nesnažil vyčerpávajícím způsobem formulovat výše naznačené deficiency oboru, z jeho textů je patrná větší vnímavost k pracím Pavla Marka. Ten už dříve v jedné ze svých syntéz o politickém katolicismu poukázal na vztah křesťanských sociálů k volebnímu právu žen i jejich politickému angažmá.⁸ Ti se vzhledem ke snaze o vybudování co nejšířší sociální základny neprezentovali jako odpůrci politických práv žen. Selky, dělnice a služby ostatně tvořily již před rokem 1914 nezastupitelnou součást členské základny katolických spolků. Podle P. Marka politický katolicismus aktivní volební právo žen neodmítal, na udělení pasivního volebního práva však nahlížel jako na překážku naplnění Bohem určeného poslání.⁹ J. Havelka k tomu doplnil, že téma politických práv žen bylo po celé předválečné období katolickými představiteli odkládáno, přestože se některé osobnosti snažily tuto otázku opakovaně uvnitř katolického bloku akcentovat.¹⁰ Vzhledem k výše naznačenému jsme proto předpokládali, že detailní analýza širšího spektra katolických periodik různé úrovně může odhalit rozmanitost ideových postojů k této záležitosti.¹¹

2 Metoda a výběr materiálu

Předložená analýza vychází z předpokladu, že dobová média přizpůsobovala prezentaci témat svým vizím skutečnosti, ačkoliv toto jejich chování mohlo zůstatvat pro běžného čtenáře skryté.¹² Vzhledem k nejednotnosti katolického proudu v Čechách¹³ jsme očekávali, že postoj k politickému uplatnění žen těsně před válkou se u konzervativnějšího

věnuje katolickému ženskému hnutí jen velmi úsporně. Srov. Bahenská, Marie – Musilová, Dana – Heczková, Libuše: *Iluze spásy*. České feministické myšlení 19. a 20. století. České Budějovice 2011, s. 210–211.

7 Je však potřeba podotknout, že přes nesporný přínos zachoval autor naznačený trend. Srov. Havelka, Jiří: *Ženské aktivity v českém politickém katolicismu (1896–1939)*. Praha 2017.

8 Fiala, Petr – Foral, Jiří – Konečný, Karel a kol.: *Český politický katolicismus 1848–2005*. Brno 2008, s. 82.

9 Marek, Pavel: *Český katolicismus 1890–1914*. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století. Olomouc 2003, s. 211.

10 Havelka, Jiří: *Katolické političky v zápase o úloze katolické ženy v moderní občanské společnosti (90. léta 19. století–1. světová válka)*. Kuděj 2016, 1–2, s. 26, 37–39.

11 Srovnání většího počtu různých periodik k jednotlivým případům doporučuje např. Schneiderová, Soňa: *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha 2015, s. 124, 128.

12 *Tamtéž*, s. 151.

13 Ve sledovaném období navíc prezentovaly politický katolicismus v Čechách hned čtyři politické strany, a to Česká strana křesťansko-sociální v Království českém, Křesťansko-sociální strana lidová, Konzervativní katolicko-národní strana v Čechách a Katolicko-národně konzervativní strana v Čechách. Na Moravě existovala před rokem 1914 součinnost Národní strany katolické a Křesťansko-sociální strany. Marek, Pavel: *Čeští křesťanští sociálové*. Příspěvek k problematice programových a organizačních základů českého politického katolicismu v letech 1894–1938. Olomouc 2011, s. 157–160.

národně-katolického a liberálnějšího křesťansko-sociálního křídla českého politického katolicismu odlišoval, z čehož vyplynul i rozdílný mediální obraz tématu podávaný jednotlivými periodiky. Inspirování intersekcionalním přístupem¹⁴ jsme se neomezili pouze na politicko-ideovou příslušnost médií, ale soustředili jsme se též na další kategorie srovnání, zejména na místní vazby periodik (centrum versus region), jejich gender (všeobecně, avšak primárně na muže zaměřená média versus listy určené výhradně ženám) a v poslední fázi jsme konfrontovali výsledky s rakouským katolickým tiskem. V rámci analýzy byla učiněna sonda také do německých periodik z českých zemí, ukázalo se však, že listy *Mähr.-schlesische Post* ani *Grenzpost* nepřinesly o volbách jedinou zprávu a *Mährischer Volksbote* otiskl pouze článek zpravodajského charakteru, který šlo jen málo vytěžit.¹⁵

Z výše uvedeného vyplývá ukotvení výkladu v analýze mediálního diskurzu provedené v tomto případě pomocí obsahové analýzy postojů. Metoda se používá v rámci výzkumů masové komunikace k propojování hodnotových vyjádření s nositeli jednání. Je dána výčtem narativů pro každou jednotlivou kategorii, jimž přisuzuje kladné, záporné či neutrální znaménko, mapuje podobné znaky a hledá mezi nimi vztahy. Soustřeďuje se na to, co je v textech protěžováno a co naopak vylučováno. Schematické výsledky analýzy jsou uvedeny v závěru článku ve formě tabulek.

Výběr 27 periodik byl určován skutečností, že většina těchto médií byla již dříve posouzena jako stranické listy katolického tábora, přinášející navíc pravidelně aktuality z evropské i české politické scény. K národně-katolickému proudu byly z našeho seznamu přiřazeny pražské *Naše listy* jako orgán Burianovy Konzervativní katolicko-národní strany, brněnský *Hlas* a západomoravská *Stráž*. Významné pražské periodikum *Čech* bývá zpravidla řazeno ke katolicko-národnímu proudu, ovšem po roce 1910 na něj podle P. Marka měla vliv pravice křesťansko-sociálního hnutí, čímž se deník přibližoval lidovým vrstvám. Z listů, které se větším či menším způsobem inklinovaly ke křesťanskému socialismu, můžeme vyjmenovat brněnská periodika *Budoucnost*, *Den* a *Evu*, pražský *Nový věk*, hradeckou *Práci*, plzeňský *Český západ*, olomoucký *Věstník organizační*, dolnorakouský *Linzer Volksblatt* či vídeňské *Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung*. S jistou rezervou lze za křesťansko-sociální listy označit také některá krajinská média (hradecká *Obnova*, olomoucký *Nášinec*). Je však zřejmé, že tázání po politické orientaci regionálních týdeníků je poněkud složitější, jelikož v daném prostoru zastupovaly často oba směry (prostějovský *Hanácký kraj*, kolímské *Lidové listy*, tišnovská *Obrana*, znojemska *Ochrana*, kroměřížský *Pozorovatel*, innsbrucký *Allgemeiner Tiroler Anzeiger*). V případě vídeňské *Reichpost* se nejednalo o oficiální periodikum, měla však blízko k rakouské křesťansko-sociální straně.¹⁶ U listů určených selskému prostředí (pražský *Selský list*, brněnská *Selka*) jsme předpokládali jejich inklinování ke konzervativnější linii.¹⁷

14 Daný přístup se používá mj. v zahraniční gender history, kdy se vzájemně kombinují různé faktory (např. věk, vzdělání, genderová, národní, sociální či etnická příslušnost) k formulaci vícenásobného zatížení žen. Srov. Kolářová, Marta: *Na křížovkách nerovnosti*. Gender, třída a rasa (etnicita). Gender, rovné příležitosti, výzkum 2, 2008, s. 1–10.

15 *Landtagsersatzwahlen in Böhmen*. Mährischer Volksbote 22, 8. 6. 1912, č. 23, nestr.

16 *Reichspost*. Den 2, č. 16, 21. 1. 1913, s. 1.

17 K profilu katolických periodik srov. Marek, Pavel: *Tisk českého katolického tábora před první světovou válkou*.

Rovněž jsme si všímali použitého žánru, tedy zda šlo o články zpravodajské, či naopak publicistické, tzn. názorové a hodnotě více zatížené, předkládající čtenáři vlastní obraz skutečnosti. Zpravodajské články měly zpravidla charakter pouhého výčtu počtů odevzdaných volebních hlasů bez persvazivních hodnotících výrazů. Na neuveřejnění zpravodajství či publicistického příspěvku, což bylo vlastní především regionálním listům, jsme pohlíželi jako na nezáměr o téma, a tudíž jako na projev konzervativního názoru.¹⁸

Článek čerpá z jedné z teorií masové komunikace, která tvrdí, že média jsou zdrojem moci, prostředkem k ovládnutí a současně i zdrojem výkladu sociální reality. Fungují jako místa, kde jsou konstruovány, ukládány a vyjadřovány hodnoty a postoje, a tím pádem jsou nástrojem, pomocí něhož nabývají čtenáři sdílené představy o tom, co má a nemá být veřejně akceptováno. O stranickém tisku lze obecně říci, že slouží k aktivaci, informování a organizaci ideově-politických zájmů a jako takový si otevřeně klade za cíl formovat veřejné mínění.¹⁹ Úkolem masových komunikátorů je pak rozhodnout o začlenění či nezačlenění události. Ohledně vlivu redaktorů a autorů na výběr zpráv je možné se inspirovat přístupem Denise McQuaila, jenž ve své syntéze o masové komunikaci považuje za důležitější názorové předurčení a ideově-politické tlaky než osobní prvek, výběr periodik k analýze ovšem doporučuje konfrontovat se sociálním ukotvením redakce.²⁰ Pokud budeme tyto teze akceptovat, nehraje větší roli, zda jsou články podepsané, či jako v našem případě anonymní.

3 Informační základ

Paralelně vedle stupňujících se aktivit ženského hnutí za volební právo lze po přelomu 19. a 20. století vypožorovat tendenci uzavírání hypotetického aktivního a pasivního volební práva žen na zemských sněmech. Tyto diskuze přešly v českém prostředí v realitu na jaře 1912, kdy vláda podala návrh k revizi zemského zřízení a volebního řádu do

In: Tisk a politické strany. Sborník referátů připravených pro nerealizovanou konferenci „Tisk, jeho místo a role v dějinách a současnosti politických stran na území českých zemí a Československu v letech 1860–2000“ v Olomouci ve dnech 24.–25. října 2000. Olomouc 2001, s. 53–88; K německému tisku v českých zemích srov. Malý, Jiří: *Německý katolický politický tábor na Moravě v letech 1848–1914*. ČMM 116, 1997, s. 211.

- 18 V době ženských kandidatur plnilo titulní stránky krajských listů zejména volební vítězství katolíků v Belgii. Podíl všeobecně zaměřených a místních článků se u jednotlivých regionálních listů lišil případ od případu. Poměrně solidní zpravodajství z domova i ze světa přinášel prostějovský *Hanácký kraj*. V čísle ze 7. 6. 1912 otiskl mimo příspěvku o B. Vikové-Kunětické drobnější zprávy o vymírání Francouzů, stávkách mezi německými dělníky, sociálním pojištěním v Rusku, úpravě noční práce žen a dětí v Nizozemsku, dětské péči v Dánsku, kartelech v USA a podobně. Srov. *Hanácký kraj* 13, 7. 6. 1912, č. 24, s. 1–2; Naopak o něco skromněji o politických událostech referoval kroměřížský *Pozorovatel*. V čísle z 14. 6. 1912 tak vedle drobného příspěvku o mladoboleslavských volbách přinesl zprávu o návštěvě ministra financí v Bosně. Srov. *Ministr Biliňski a arcibiskup Standler*. *Pozorovatel* 9, 14. 6. 1912, č. 25, nestr.
- 19 McQuail, Denis: *Úvod do masové komunikace*. Praha 1999, s. 35–36, 105. Srov. Schneiderová, S.: *Analýza diskurzu*, s. 91.
- 20 McQuail, D.: *Úvod do masové komunikace*, s. 21, 241; Větší důraz na vazby redakcí, sociální skupiny, cílovou skupinu čtenářů a lokaci médií doporučil při rozboru mediálních zpráv také Thomas van Dijk. Srov. Dijk, Thomas, A. van: *Opinions and Ideologies in the Press*. In: *Approaches to Media Discourse*. Edd. A. Bell – P. Garret. Oxford 1998, s. 62.

českého zemského sněmu s vyloučením aktivního i pasivního volebního práva žen ve všeobecné kurii a přisuzující jim v ostatních třech kuriích pouze aktivní právo.²¹ Předloha vyvolala značné polemiky zejména v liberálním ženském hnutí. Výbor pro volební právo žen, mezi jehož spolupracovnicemi byla také řada členek mladočeské strany, navrhl mladočeskému stranickému vedení ženskou kandidaturu v doplňovacích volbách do českého zemského sněmu za okresy Mladá Boleslav-Nymburk, kde se uprázdnil poslanecký post po zemřelém JUDr. Václavu Škardovi (1861–1912). Počítalo se, že případné zvolení ženy by zásadně neovlivnilo průběh smířovacích sněmovních jednání mezi Čechy a Němci, šlo by zato o jistou manifestaci za rovná práva žen. Mladočechy nominovaná oficiální kandidátka, známá spisovatelka Božena Viková-Kunětická (1862–1934), se utkala 4. 6. 1912 v prvním kole se samostatným mladočeským kandidátem Bohumilem Matouškem, starostou Mladé Boleslavi, který obdržel 769 hlasů, a socialistkou Karlou Máchovou (1853–1920), jež získala 415 hlasů. 850 hlasů spisovatelce nestačilo na vítězství v prvním kole, 13. 6. 1912 se tudíž odehrálo kolo druhé. V meziobdobí stáhla kandidaturu jak K. Máchová, tak B. Matoušek, ten ovšem na až na nátlak vedení své strany. Ve volbách jasně dominovala B. Viková-Kunětická s 1 161 z celkových 1 210 platných hlasů, tedy s 93% úspěšností a za účasti 38% voličů. Přes své vítězství nedostala od českého místopředsedy knížete Františka Thuna volební certifikát opravňující usednout v zemském sněmu a neúspěšná byla rovněž v následujícím odvolacím řízení u říšského soudu. Katolické politické strany stály stranou volebního klání a komentovaly situaci spíše z povzdálí.²²

4 Analýza mediálních sdělení

V katolickém tisku jsme zaznamenali několik opakujících a vzájemně se prolínajících řečnických figur, které jsme rozdělili do pěti větších skupin, a to formální zpravodajství (zejména počty obdržených hlasů), ideově ukotvené komentáře s vlastním hodnocením, výroky k formální stránce voleb a genderově zabarvená tvrzení. Kromě kritiky politických soupeřů, která utvořila poslední skupinu a jež byla běžnou součástí politické praxe, se vlastní postoj zračil nepřímou v ostatních kategoriích. Ideově zabarvené názory zůstávaly často pouze naznačené, předpokládané a skryté.²³ V následujících čtyřech podkapitolách se budeme soustředit postupně na analýzu centrálních a krajinských periodik, dále na listy určené ženám a v závěru na srovnání s rakouským tiskem.

21 V původním volebním řádu do českého zemského sněmu z roku 1861 měly ženy teoreticky i prakticky pasivní i aktivní volební právo, vykonávané prostřednictvím plnomocníka. Malínská, Jana: *Volební právo žen do říšské rady, českého zemského sněmu a obcí v letech 1848–1914*. Střed/ Centre 1, 2009, s. 45; U moravského zemského sněmu byla situace opačná. Ženy zde byly výslovně vyloučeny z politických práv volební reformou z roku 1905. Srov. *Almanach moravského sněmu zemského zvoleného od 11. listopadu do 7. prosince 1906*. Brno 1906, s. 41.

22 Velek, L.: *Proní v Rakousku!*, s. 269–306.

23 Srov. Dijk, T. A. van: *Opinions and Ideologies in the Press*, s. 63.

4.1 První kolo voleb optikou ústředních a regionálních listů

Analýzu periodik určených všeobecnému čtenářstvu jsme rozfázovali podle jednotlivých kol voleb. Pro první klání bylo příznačné, že se k tématu vyslovila podstatná část analyzovaných novin, výhradně zpravodajskou relaci bez hodnotících pasáží přinesl pouze tišnovský týdeník *Obrana* určený pro Podhorácko a Vysočinu.²⁴ Téma v prvním kole zcela ignorovaly listy *Obnova* pro Hradec Králové a plzeňský *Český západ*, oba inklinující ke křesťanskému socialismu, včetně národně-katolické *Stráž* vydávané pro čtenáře z jihozápadní Moravy.

Poměrně malá část vyjádření spadala do kategorie ideového hodnocení. Převládla zde tendence nesdělit jasně svůj názor a nebrat záležitost vážně. Ve druhém případě šlo zejména o výroky o „demonstraci“ v negativním slova smyslu, kdy se objevilo hned několik variant této řečnické figury – „*neškodná demonstrace*“ (ústřední moravský konzervativní deník *Hlas*), „*masopustní mumraj v Čechách*“ (olomoucký *Našinec*) a „*politické komediantství*“ (prostějovský *Hanácký kraj*).²⁵

Zato největší část textů se vztahovala k formální stránce voleb. Bylo možné vyzozorovat rozpor mezi konzervativně orientovanými periodiky, zejména regionálními, a dvojicí tvořenou pražským *Čechem* a brněnským *Dnem*. U první skupiny bylo poměrně častým tvrzení, že místopředseda nevydá B. Vikové-Kunětické ani v případě úspěchu v dalším kole nezbytný poslanecký certifikát, jmenovaná tedy v českém zemském sněmu nezasedne. Tento postoj zaujal např. znojemský týdeník *Ochrana*.²⁶ Také brněnský křesťansko-sociální týdeník *Budoucnost* setřel možný úspěch spisovatelky vyjádřením, že se po druhém kole voleb do zemského sněmu nedostane, protože ten se kvůli česko-německým smlouvám nesejde.²⁷ Kroměřížský *Pozorovatel* naopak otiskl neutrálnější tvrzení, že ve volebním klání jmenovaná nejspíše zvítězí.²⁸

V opozici k těmto vyjádřením stál vlivný pražský deník *Čech*. Dodával neutrálně, že volební řád zásadně nevylučuje ženy z aktivního a pasivního volebního práva. Autor publicisticky zaměřeného článku doufal, že nikdo nebude „slovíčkařit“ s termínem občan, pod kterým spatřoval rovněž ženy. Pokud měly ženy právo volit do obecního zastupitelstva, pak jim příslušelo pasivní i aktivní volební právo i do zemského sněmu. *Čech* se rovněž tázal, zda místopředsedovy pravomoci zasahovaly do té míry, že by B. Vikové-Kunětické nemusel vydat certifikát. K tomu, aby šlo o „manifestaci za rovná práva žen“ v pozitivním slova smyslu, bylo podle něj nutné, aby se všechny ženy s volebním právem nechaly

24 *Ženská kandidatura v Čechách*. *Obrana*, Politický týdeník katol. lidu pro okresy Tišnov, Bystřice, Vel. Byteš, Blansko, N. Město, Žďár 4, 7. 6. 1912, č. 23, s. 2.

25 *Doplňovací volby v Čechách*. *Hlas* 64, 6. 6. 1912, č. 128, s. 2; *Všelicos*. *Našinec* 48, 9. 6. 1912, č. 130, nestr.; *Politický přehled*. *Hanácký kraj*. Noviny křesťanského lidu pro okresy Prostějovský, Plumlovský, Konický, Vyškovský, Olomoucký, Přerovský, Kojetínský, Bučovský, Slavkovský a přiléhající 13, 7. 6. 1912, č. 24, s. 2.

26 *Žena bude zvolena za poslance*. *Ochrana*. Týdeník českého katolického lidu jihomoravského 4, 7. 6. 1912, č. 23, s. 2.

27 *V Čechách*. *Budoucnost*. Orgán československé strany křesťansko-sociální 28, 7. 6. 1912, č. 24, s. 3.

28 *Při doplňovací volbě*. *Pozorovatel* 9, 7. 6. 1912, č. 24, nestr.

zapsat do voličských seznamů a v případě překážek podaly volební reklamace.²⁹ Brněnský křesťansko-sociální *Den*, označovaný v kuloárech za orgán Jana Šrámka,³⁰ přinesl k prvnímu kolu stručné zpravodajství doplněné o poznámku, že B. Viková-Kunětická měla naději na zvolení a stala by tak první ženou, která by na sněmu zasedla.³¹

U výroků spadajících do kategorie politické soutěže zcela absentovalo kladné hodnocení mladočechů, případně dalších stran. Články přinášely tvrzení o svárech uvnitř mladočeského elektorátu a prezentovaly je zejména zprávami o rozdílném postoji mladoboleslavských a nymburských mladočeských voličů, kteří v rozporu s oficiálním stanoviskem strany podporovali B. Matouška. *Našinec* k tomu otiskl informaci, že místní mladočeské organizace napnou v období mezi prvním a druhým kolem všechny síly, aby se svým kandidátem prorazily,³² *Hlas* mluvil dokonce o mladočeském „šantročení“ s volebním okresem.³³ Konzervativně profilované *Naše listy* k tomu dodaly, že mladočechy „[...] z *politické šlamastiky vyvedou už jen babky* [...]“, a o výsledku voleb později přinesly jen stručné zpravodajství.³⁴ Část výroků se týkala i odezvy mladoboleslavských voleb na Moravě. Poměrně snadným terčem katolického tisku se stali moravští lidoví pokrokáři, jejichž deník *Lidové noviny* se vyslovil k ženským kandidaturám značně odmítavě, čímž si popudili část liberálně orientované veřejnosti, zejména moravské pokrokářky.³⁵ Kritiku mu v tomto smyslu vyslovil např. brněnský *Den*.³⁶

V kategorii genderově zabarvených výroků se vyskytlo několik tradičněji pojatých tvrzení. Prostějovský *Hanácký kraj* napsal: „*Muži ještě nejsou dostatečně vyspělí a už chceme dávat politické právo ženám.*“³⁷ V souladu s tímto pohledem byl pro kolínské *Lidové listy* jediným vážným kandidátem B. Matoušek (muž). Jejich článek hovořil dokonce o politickém blázinci.³⁸ Ani podle *Nového věku*, který na přelomu roku ztratil status ústředního orgánu České strany křesťansko-sociální a svou orientaci teprve hledal,³⁹ nebyly v té době ženy kompetentní k poslanectví a nebylo to ani jejich „životním posláním“. Dodával: „[...] *jest otázkou, zda byla by [žena – poznámka autorky] s to úkol ten řádně plniti. Sami mužové v zápasu politickém sešedivělí, odstupují z veřejného jeviště* [...]“⁴⁰

29 *Volitelnost žen do zemského sněmu král. Českého*. Čech 37, 9. 6. 1912, č. 157, s. 1–2.

30 Marek, P.: *Tisk českého katolického tábora před první světovou válkou*, s. 64.

31 *Ženská kandidatura v Čechách*. *Den* 1, 4. 6. 1912, č. 76, s. 3.

32 *Doplňovací volby zemské v Čechách*. *Našinec* 48, 6. 6. 1912, č. 125, nestr.

33 *Doplňovací volby v Čechách*. *Hlas* 64, 6. 6. 1912, č. 128, s. 2.

34 *Nechtější ženského kandidáta*. *Naše listy*. Neodvislý časopis katolický a orgán středních stavů „Vzájemnosti“ 21, 25. 5. 1912, č. 39, s. 6; *Země koruny české*. *Naše listy* 21, 8. 6. 1912, č. 41, s. 4.

35 *Volba na Mladoboleslavsku*. *Lidové noviny*, č. 152, 5. 6. 1912, s. 3; *Nejprudší protest*. *Lidové noviny* 20, 9. 6. 1912, č. 156, s. 4.

36 *Žena poslancem*. *Den* 1, 15. 6. 1912, č. 85, s. 1.

37 *Politický přehled*. *Hanácký kraj* 13, 7. 6. 1912, č. 24, s. 2.

38 *Politický blázinec*. *Lidové listy* 11, 7. 6. 1912, č. 22, s. 3.

39 Marek, P.: *Tisk českého katolického tábora před první světovou válkou*, s. 62.

40 *Ženy v parlamentech*. K volbě mladoboleslavské. *Nový věk*. Ústřední orgán české strany křesťansko-sociální 5, 24. 5. 1912, č. 45, s. 1.

4.2 Druhé kolo voleb optikou ústředních a regionálních listů

Druhé kolo klání se vyznačovalo obecně menším zájmem zejména regionálních periodik. Tématu se zcela vyhnuly čtyři krajinské týdeníky (*Ochrana*, *Stráž*, *Hanácký kraj* a *Český západ*). Ústřední periodika *Čech* a *Den* se naopak i v období mezi oběma koly poměrně pečlivě věnovala zpravodajství, čímž dokumentovala svůj zájem o téma.⁴¹ Podobně jako posledně zmíněné si počínal také list *Našinec*, stránek v této době spíše křesťanským sociálům.⁴²

Skupina ideových vyjádření byla oproti prvnímu kole značně posílena. Základní rozpor se projevil opět mezi křesťansko-sociálními listy a některými regionálními týdeníky. Deník *Čech* psal o tom, že „[...] *ženské volební právo by nám prospělo, stejně jako nám prospělo všeobecné hlasovací právo do říšské rady*.“⁴³ Podobné tvrzení přinesla křesťansko-sociální *Práce* určená dělnické mládeži: „*Ani proti zastoupení žen v zemském sněmu se české křesť. soc. dělnictvo nepostaví nepřátelsky. [...] jest také povinností společnosti, aby se postarala o to, aby ženy měly zastoupení tam, kde se jedná o nich, totiž ve sborech zákonodárných*.“⁴⁴ Podle ní šlo o akt spravedlnosti. Brněnský *Den* se věnoval rozkladu situace dokonce na titulní straně. Ve svém publicistickém příspěvku operoval s narativem „galantních Čechů“, přetínajících oproti jiným, „méně vyspělým“ národům „gordický uzel pochybností“, a celkově oslavoval datum volby jako památný den.⁴⁵

Oproti tomu se regionální tišnovská *Obrana* domnívala, že bylo zapotřebí nejdříve naučit ženy „politicky myslet“ a až poté jim přiznat volební právo i mandát. Její negativní komentáře byly ovšem záměrně ve stejném článku mírněny. List si dělal pomyslná zadní vrátka tvrzením, že ženská otázka je „vážná záležitost“, ke které se bude v budoucnu potřeba vrátit.⁴⁶ *Selský list* určený katolickému rolnictvu opakoval negativní narativ o „komedii“.⁴⁷

Valná část komentářů sklouzla k vyjádření k formální stránce voleb. Nejčastěji se opakovala tvrzení podporující neprůkaznost voleb, především různé variace řečnické figury, že místodržitel nevydá B. Vikové-Kunětické certifikát a její mandát tudíž nevejde v platnost (např. *Obnova*).⁴⁸ Též *Budoucnost* už dopředu pochybovala, zda říšský soud volitelnost žen uzná.⁴⁹ *Pozorovatel* se v krátkém článku vyslovil o jistém volebním úspěchu B. Vikové-Kunětické a další sled událostí (vydání certifikátu, odvolání k říšskému soudu)

41 *Volba zemského poslance*. *Čech* 37, 14. 6. 1912, č. 162, s. 1; *Nejnovější zprávy*. *Čech* 37, 15. 6. 1912, č. 163, s. 1; *První žena poslancem*. *Den* 1, 14. 6. 1912, č. 84, s. 1.

42 *První žena poslancem*. *Našinec* 48, 15. 6. 1912, č. 135, nestr.

43 *Porážka na všech stranách*. *Čech* 37, 13. 6. 1912, č. 161, s. 1.

44 *Za spravedlivý volební řád!* *Práce*. Orgán křesť. lidu pracovního a dělnické mládeže 9, 27. 6. 1912, č. 26, s. 1–2.

45 *Žena poslancem*. *Den* 1, 15. 6. 1912, č. 85, s. 1.

46 *První zvolenka*. *Obrana* 4, 28. 6. 1912, č. 26, s. 5.

47 *Politický přehled*. *Selský list*. Týdenník věnovaný zájmům stavu selského, zvláště českým katolickým zemědělcům v království Českém 10, 13. 6. 1912, č. 38, s. 3.

48 *Viková-Kunětická*. *Obnova* 18, 28. 6. 1912, č. 26, nestr.

49 *Žena zvolena poslancem*. *Budoucnost* 28, 21. 6. 1912, č. 26, s. 3.

prezentoval na pomezí zajímavosti a společenské senzace.⁵⁰ Čech se naopak tázal, proč by měl místodržitel zabránit ženě vstoupit na půdu zemského sněmu. Pokud by se tak stalo, doporučoval jí odvolat se k říšskému soudu jako poslední instanci.⁵¹ Zatímco Našinec podával záležitost vzhledem k nejasnosti výkladu zákona co možná nejvíce objektivně,⁵² Den měl jasno – ženy měly překročit práh zemského sněmu.⁵³

Poměrně značná část tvrzení spadala do skupiny politické soutěže. Konzervativní Obrana se tázala: „Což s mladočeskou politikou vypadá to už tak zle, že ji mají vytrhnout ženy? Tohle je ovšem na pováženou a nevěstí to pro mladočechy nic dobrého.“⁵⁴ Negativní podtón článků byl ve více případech podporován opakováním figury o neprůkaznosti voleb, např. o malé účasti voličů, jež byla brána za důkaz toho, že ti zastávali jiný názor než pražské vedení strany (*Budoucnost, Obrana, Naše listy*).⁵⁵ Politické soutěžení se odrazilo také v příspěvku Čecha o „porážce na všech stranách“. Bylo tím však myšleno váhání realistů, jejichž podpora ženské kandidatury souvisela podle deníku s „nutným vděkem“ sociálním demokratům, kterým „dlužili“ podporu svého lídra ve volbách předchozího roku. Čech rovněž poukazyval na to, že mladočeši prosadili B. Vikovou-Kunětickou vůči svým voličům v regionu silou.⁵⁶ Práce podotkla, že mladočeši kandidovali ženu za nepříznivých podmínek, šlo tedy z jejich strany o „falešnou hru“.⁵⁷ Ve stavovsky zaměřeném *Selském listu* se navíc objevila zpráva, že města, která ji zvolila, ztratí na zemském sněmu zastoupení.⁵⁸

Po druhém kole se vyskytlo také více genderově zabarvených výroků negativního rázu, jež otiskovaly zejména regionální týdeníky. Tišnovská Obrana byla toho názoru, že: „[...] tyhle ženské kandidatury mohou se jednou všem politickým stranám zle vyplatiti – a zolášť, až budou mít ženy to své volební právo. [...] kdyby se proti mužům spikly a kandidovaly pak na celé čáře, lehce by se mohlo státi, že [...] byli bychom pod pantofly všichni – i s politikou.“⁵⁹ Ženy zde byly prezentovány jako semknutá skupina usilující o „násilnou změnu poměrů“. Mezi řádky bylo možné vypozerovat pochybnosti tišnovského listu nad „rozumným uvažováním“ mužské části elektorátu, která se nechala „strhnout“ ženami.⁶⁰ Takřka shodné zprávy přinesly konzervativní *Naše listy*, což svědčí o vzájemném přejímání zpráv.⁶¹ Také

50 V Čechách. Pozorovatel 9, 14. 6. 1912, č. 25, nestr.

51 Svět na nás hledí. Čech 37, 16. 6. 1912, č. 164, s. 5; Mandát pí. Vikové-Kunětické. Čech 37, 20. 6. 1912, č. 168, s. 2.

52 Místodržitel odpírá Vikové-Kunětické poslanecký certifikát. Našinec 48, 21. 6. 1912, č. 140.

53 Žena poslancem. Den 1, 15. 6. 1912, č. 85, s. 1.

54 První zvolenka. Obrana 4, 28. 6. 1912, č. 26, s. 5.

55 V Čechách. Budoucnost 28, č. 24, 7. 6. 1912 s. 3; První zvolenka. Obrana 4, 28. 6. 1912, č. 26, s. 5; První zvolenka. Naše listy 21, 22. 6. 1912, č. 43, s. 1.

56 Porážka na všech stranách. Čech 37, 13. 6. 1912, č. 161, s. 1; O ženském poslanci. Čech 37, 17. 6. 1912, č. 165, s. 11.

57 Za spravedlivý volební řád! Práce 9, 27. 6. 1912, č. 26, s. 1–2.

58 Politický přehled. Selský list 10, 13. 6. 1912, č. 38, s. 3.

59 První zvolenka. Obrana 4, 28. 6. 1912, č. 26, s. 5.

60 „[...] že ji volili a zvolili mladočeši, tedy muži, nad tím se musíme pozastavit a zamyslit.“ Tamtéž.

61 První zvolenka. Naše listy 21, 22. 6. 1912, č. 43, s. 1.

kolínské *Lidové listy* poukazovaly na neprůkaznost volby v tom smyslu, že B. Viková-Kunětická je ženou, čili je nekompetentní.⁶² Podobně postupoval *Selský list*, který oproti vítězce vyzdvihoval zásluhy zemřelého V. Škardy (muže).⁶³ Čech se naopak zamýšlel nad tím, zda se se vstupem žen do politiky otupí nějakým zásadním způsobem nespravedlivost, hrubost a násilí, jinými slovy, zda přítomnost žen v zemském sněmu povede k důstojnější politické kultuře. Jeho tvrzení nebylo využito v negativním slova smyslu.⁶⁴

4.3 Periodika určená ženám

Poměrně vyhraněný pohled na téma přinášela katolická média určená ženám. V jejich člancích chybělo pouhé zpravodajství, což dokládá, že měla k tématu co říci. Lze předpokládat, že se jejich čtenářky s tématem vztahu žen a politiky již setkaly, a proto byl hlubší rozklad na místě. Detailnější rozbor byl dán i tím, že šlo zpravidla o měsíčníky komentující záležitost zpětně, s odstupem. Oproti listům určeným smíšenému čtenářstvu akcentovaly téma mnohem více, což svědčí o tom, že jej pokládaly za „své“.

Média určená ženám do jisté míry kopírovala protikladný ideový diskurz mezi ústředními národně-katolickými a křesťansko-sociálními periodiky. Evidovali jsme zde jasně patrnou protikladnou polohu mezi stavovsky orientovanou *Selkou* a křesťansko-sociálním listem *Eva* s jeho přílohou *Věstníkem organizačním*. Posledně zmíněný list přebíral narativ *Dne* o „galantnosti Čechů“ a jejich předním (pokrokovém) místě mezi ostatními národy. Jeho postoj k aktivnímu a pasivnímu volebnímu právu žen byl zřejmý, ženy měly překročit práh zemského sněmu.⁶⁵ Společenský měsíčník *Eva* se soustředil na výklad termínu feminismus, který obhajoval jako něco nekonfliktního, přirozeného a logicky zdůvodnitelného. Jeho případné kontroverze se snažil otupit zdůrazňováním, že požadavek na volební právo žen vznikl jako důsledek hnutí za změnu sociálních poměrů. Časopis se soustředil na vyvrácení tvrzení, že ženy nezastávaly ve společnosti stejné povinnosti, a neměly by proto mít stejná práva. Poukázal, že již tehdy byly plnoprávními občankami a daňovými poplatnicemi, na volební právo měly tudíž nárok.⁶⁶ *Selka* oproti tomu zdůrazňovala již před volbami tradiční úlohu katolických žen ve vzdělávání a katolické osvětě. Otázku volebního práva žen prezentovala jako velmi spletitou záležitost, proti níž se ovšem postavili i v „pokročilých“ státech.⁶⁷ Ženskou kandidaturu nakonec označila za „demonstraci“ v negativním slova smyslu.⁶⁸

Také na formální parametry voleb reagovala ženská periodika výhradně z krajní polohy. Obě křesťansko-sociální média přinesla zprávu o tom, že B. Viková-Kunětická získala

62 *Máme ženu poslancem!* *Lidové listy* 11, 21. 6. 1912, č. 24, s. 2.

63 *První žena poslankyně.* *Selský list* 10, 20. 6. 1912, č. 39, s. 6.

64 *Porážka na všech stranách.* Čech 37, 13. 6. 1912, č. 161, s. 1.

65 *Žena poslancem.* *Věstník organizační* 2, červenec 1912, č. 7, s. 25–26.

66 *Volební právo žen.* *Eva* 9, červenec 1912, č. 7, s. 193–195.

67 *Hnutí žen.* *Selka* 11, č. 8, s. 4.

68 *Žena v politice.* *Selka*, č. 9, s. 4.

už v prvním kole největší počet hlasů a ve druhém zvítězila skoro bez odporu.⁶⁹ *Selka* oproti tomu sekundovala, že zákon nepřipouštěl pasivní volební právo žen, a i kdyby ano, zemský sněm by se sotva sešel.⁷⁰

Poměrně největší část negativních hodnocení se týkala politické soutěže. Vyhybání se jasné formulaci toho, jak *Selka* pohlížela na rovná práva žen, bylo maskováno negativním líčením brněnské sociálně-demokratické schůze za volební právo, která byla podle ní poznamenána „špatnou pověstí“ mluvčích. Převzala též z ostatních listů kritiku moravských lidových pokrokařů, kdy polemiky mezi *Lidovými novinami* a moravskými pokrokařkami zhodnotila jako „papírovou vojnu“ a „trochu silné koření“. Důsledkem ženské kandidatury pro ni bylo zejména to, že ženy byly nedůstojně vláčeny tiskem.⁷¹ Nesváry uvnitř moravského liberálně-pokrokového bloku neopomenul připomenout ovšem také liberálnější *Věstník organizační*.⁷²

Periodika určená ženám přinesla ve srovnání se všeobecně zaměřenými médii několik inovativních genderově zabarvených figur. *Selka* si na otázku, „*Co by se dalo teprve, až by se ženy rozdělily na různé [politické – poznámka autorky] tábory?*“, odpověděla, že „[...] *veřejný život by hrozně zesurověl*.“⁷³ Toto tvrzení spadalo do širší skupiny dobových výroků, že ženy jsou „jiné“, případně „odlišné“, což se negativně či pozitivně v budoucnu projeví na jejich účasti v politice i na politice samotné. Současně je patrné, že politiku prezentovala jako „mužské prostředí“, do něhož se ženy nehodí.⁷⁴ Zdůraznila proto, že výchovou mužů lze dosáhnout stejného cíle, čímž odkazovala na tradiční křesťanský ženský ideál spojený s pasivitou a mateřstvím.⁷⁵ Odstrašující případ „neženského“ chování pro ni představovaly anglické sufražetky, které se „[...] *uchýlily k násilí, aby dosáhly svého*.“⁷⁶ *Věstník organizační* k tomu dodával, že žena byla na zemský sněm vyslána „*vůlí mužů*“, čímž se pokoušel posílit legitimitu volebního výsledku.⁷⁷ *Eva* opakovala tvrzení o umírněnosti českého ženského hnutí za volební právo, které nebylo směřováno vůči mužům.⁷⁸

4.4 Rakouská periodika

Sonda do rakouských katolických periodik měla za účel potvrdit škálu různě orientovaných diskurzů a také zjistit, zda se zde vyskytly oproti českým médiím nějaké další narativy. Ukázalo se, že rakouské listy přinášely k tématu jen velmi stručné články sloužící

69 *Žena poslancem*. *Věstník organizační* 2, červenec 1912, č. 7, s. 25–26.

70 *Žena v politice*. *Selka* 11, č. 9, s. 4.

71 „*Jenom jedna žena vystoupila na veřejnosti a už se po ní hází blátem potupy*.“ Tamtéž.

72 *Žena poslancem*. *Věstník organizační* 2, červenec 1912, č. 7, s. 25–26.

73 *Tamtéž*.

74 Prymusová, H.: *Volba Boženy Vikové-Kunětické optikou moravského tisku*, s. 339–340.

75 *Žena o ženské otázce*. *Selka* 11, č. 9, s. 11.

76 *Hnutí žen*. *Selka* 11, č. 8, s. 4.

77 *Žena poslancem*. *Věstník organizační* 2, červenec 1912, č. 7, s. 25–26.

78 *Volební právo žen*. *Eva* 9, červenec 1912, č. 7, s. 193–195.

k základnímu seznámení se s děním jinde (zpravodajství). Ideovému rozkladu problému se příliš nevěnovaly a jejich vlastní názor byl proto zpravidla prezentován pouze nepřímo. Tuto skutečnost bychom si mohli vyložit jako projev toho, že rakouská média nebyla ničím tlačena jasný postoj formulovat. Záležitost na ně působila vzdáleně a je navíc pravděpodobné, že za nimi stojící politické skupiny nemohly z této záležitosti vytěžit nic ve vztahu ke svým voličům.

Zájem rakouských médií se obracel zejména na formální parametry voleb, přičemž byla nakloněna bez ohledu na politickou orientaci spíše ke skeptickému hodnocení. List *Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung* převzal z českých periodik řečnickou figuru o znevažování platnosti volby a vůbec se stavěl k problému značně zdrženlivě.⁷⁹ Také vídeňská *Reichspost* přisuzovala místodržiteli v konečném důsledku hlavní slovo a prezentovala, že zvolení „ženského poslance“ se zdálo být nemožným.⁸⁰ Jistou opozici k nim tvořil křesťansko-sociální týdeník *Linzer Volksblatt*, který si dal naopak ve svém hutnějším publicistickém článku práci s rozkladem paragrafů volebního řádu do obcí a zemského sněmu. Zabýval se i únorovým patentem, kde byla pro pasivní volební právo uvedena podmínka rakouského občanství a dovršení 30 let věku. Přišel poté s liberálním tvrzením, že ačkoliv zákonodárce jistě na ženy v tomto směru nepomýšlel, nebyly ze základních práv jako celek vyloučeny. V případě, že by místodržitel pomýšlel na nevydání certifikátu, doporučoval obrátit se na soudní dvůr.⁸¹

Mediální zájem rakouského tisku se soustředil také na kritiku konkurenčních politických uskupení. Zde se opravdu projevila určitá odlišnost od domácích periodik, jelikož v některých rakouských listech byly vybrané české politické strany prezentovány z extrémistické pozice. Netýkalo se to pouze *Reichspost*, již považovali moravští křesťanští sociálové z dlouhodobějšího hlediska za prodlouženou ruku „německých šovinistů“.⁸² Také podle *Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung* byla kandidatura žen „demonstrací“ mladočechů a sociální demokracie.⁸³ Též *Linzer Volksblatt* odmítl za těchto podmínek volební kampaň považovat za výraz nadšení pro pasivní volební právo žen, zato ji parafrázoval jako pokus mladočechů dohnat „nebezpečné národní socialisty“ jako zástupce „radikální frakce“. Za situace, kdy tato strana budovala svou organizaci zespod za účasti žen, museli na to mladočeši nějakým způsobem reagovat, pokud nechtěli přijít o své ženské organizace. Je zajímavé, že list zdůrazňoval zejména aktivity národních socialistů, kteří byli jinak v českých katolických médiích v souvislosti s kauzou upozaděni. Sloužilo to patrně k potvrzení dlouhodobě negativního obrazu české nacionální politiky. Volební klání pak

79 *Für das Frauenwahlrecht*. Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung. Central-Organ der christlich-sozialen Arbeiterpartei Österreichs 17, 8. 6. 1912, č. 23, s. 3.

80 *Das Frauenwahlrecht in Böhmen*. Reichspost. Unabhängiges Tagblatt für das christliche Volk Österreichs-Untergarns 19, 10. 6. 1912, č. 264, s. 4.

81 *Ein weiblicher Landtag Kandidat*. Linzer Volksblatt 44, 5. 6. 1912, č. 126, s. 2; *Die Frauenkandidatur in Böhmen*. Linzer Volksblatt 44, 12. 6. 1912, č. 131, s. 2.

82 *Reichspost*. Den 2, č. 16, 21. 1. 1913, s. 1.

83 *Für das Frauenwahlrecht*. Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung 17, 8. 6. 1912, č. 23, s. 3.

linecký list zhodnotil jako soupeření měst s vedením mladočeské strany, a vítězství B. Vikové-Kunětické tudíž vzhledem k podpoře „radikálů“ nevyloučil.⁸⁴

Mediální sdělení po druhém kole voleb se vyznačovala především konstatováním o nízké volební účasti (*Reichspost*, *Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung*)⁸⁵ a nevydání poslaneckého certifikátu, v druhém případě však kromě *Reichspost*, jež v závěrečném článku přinesla pouze zpravodajství bez bližšího hodnocení. Pochyby projevil rovněž konzervativněji laděný *Allgemeiner Tiroler Anzeiger*. Otiskl výrok desinformačního rázu, že mandát sice nebyl „životním cílem“ B. Vikové-Kunětické, zato „odměnou jejích feministických zásluh.“⁸⁶ *Linzer Volksblatt* oproti tomu zapochyboval o uznání platnosti voleb, jako jediné médium ovšem otiskl zprávu, že to bylo poprvé v Rakousku, kdy byla žena zvolena poslancem.⁸⁷

5 Výsledky analýzy

Výše uvedená analýza prokázala, že ani v případě politického katolicismu nemůžeme mluvit o paušálním odmítání rovných práv žen. Základní premisa, že existovaly značné rozdíly mezi pohledem národně-katolických a křesťansko-sociálních periodik, byla prokázána. Mnohost a velká názorová pestrost rozporuplných poloh byla důsledkem existence více názorů na věc a projevem teprve se ustavujícího diskurzu o ženách v politice. Je patrné, že jednotlivá katolická média neměla s aktivismem tohoto typu reálnou zkušenost a nevěděla, jak se k němu postavit. Srovnáme-li diskurz např. v denících *Čech a Hlas*, které představovaly ústřední orgány obou proudů, mediální obraz tématu se v nich značně lišil. Potvrdily se tím již publikované závěry, že aktivní a zejména pasivní volební právo žen nebylo v katolickém táboře důsledně prodiskutováno a dořešeno.

U většiny periodik inklinujících ke křesťanskému socialismu převládal neutrální až kladný pohled se snahou o kompromis, což poukazovalo na větší citlivost k tématu. Jejich potřeba se obsáhle vyjádřit konvenovala s tím, že všeobecné hlasovací právo bylo mezním tématem tohoto proudu. Prezentoval proto odmítání rovných práv žen jako netaktické, v budoucnu neudržitelné a současně na škodu věci, jelikož ženy považoval za „věrnou sílu“. K pozitivnímu hodnocení se přikláněly po druhém kole zejména deníky *Čech a Den*. O jednoznačném souhlasu mezi křesťansko-sociálními médii však mluvit nemůžeme. Např. u brněnské *Budoucnosti* platilo, že jakmile vešla záležitost ve známost, vydala v květnu 1912 prohlášení, ve kterém zesměšňovala úsilí socialistek a pokrokářek za politická práva pro ženy. Reagovala v něm na to, že ani na parníku Titanic, potopeném v dubnu téhož roku, neplatila mezi muži a ženami zásada galantnosti, ale převládala zde „[...] přirozený, všem mužům daný cit úcty k ženě-matce“ který přiměl muže, aby se obětovali

84 *Ein weiblicher Landtag Kandidat*. *Linzer Volksblatt* 44, 5. 6. 1912, č. 126, s. 2.

85 *Die Frau Landtagsabgeordnete*. *Reichspost* 19, 14. 6. 1912, č. 271, s. 2; *Ein weiblicher Abgeordneter*. *Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung* 17, 22. 6. 1912, č. 25, s. 3.

86 *Frauenkandidatur in Böhmen*. *Allgemeiner Tiroler Anzeiger* 5, 14. 6. 1912, č. 134, s. 7.

87 *Wahl einer Frau in den Landtag*. *Linzer Volksblatt* 44, 15. 6. 1912, č. 154, s. 2.

a zachránili ženy jakožto pro společnost důležitější mateřským významem.⁸⁸ Rovnosti pohlaví tedy nebyla ani při této krizové situaci podle ní uvedena v praxi a nebude platit ani v budoucnu, jelikož politice je vlastní „pěstní právo“, které ženy neunesou.⁸⁹ Týdeník proto komentoval záležitost v červnu již jen stroze a zejména tehdy, kdy ji mohl využít ke kritice své politické konkurence.

Konzervativně laděná periodika včetně těch zaměřených na selské prostředí se větší snazila podpořit své argumenty proti politické participaci žen napadáním formálních podmínek volebního klání a hledáním důvodu, proč „to nejde“. Jejich názor se zpravidla skrýval v ideové, formální a genderové kategorii vyjádření. Je poměrně jasné, že ženské kandidatury byly z pohledu národně-katolických (*Hlas, Naše listy*) a regionálních periodik (*Lidové listy, Pozorovatel, Český západ, Selský list, Stráž, Obnova, Obrana, Hanácký kraj, Ochrana*) kontroverzní záležitostí.

Dělení podle ideové příslušnosti však vykazovalo určité limity zejména u regionálních zpravodajů, kde většina sice prokazovala jisté sympatie ke křesťansko-sociálnímu proudu,⁹⁰ avšak bez ohledu na politickou orientaci u nich převládal skeptický pohled. Za projev vyhýbání se tématu lze považovat nepřinesení ani formální zprávy o volebních výsledcích u některých krajinských týdeníků. Je patrné, že média určená čtenářům středně velkých měst a jejich zpravidla venkovskému zázemí přizpůsobila svá zpravodajství lokálním záležitostem a tradičnějšímu vnímání ženské role ve společnosti. Jejich postoj souzněl s pohledem na ně jako na „[...] strážkyně a ochránkyně čistoty rodinného krbu, matky a vychovatelky dětí, pomocnice, mužovy přítelkyně a rádkyně“.⁹¹ Zvolení B. Vikové-Kunětické tak mělo pro jejich čtenáře z valné většiny představovat příslovečnou „kosu padající na kámen“, přičítící se základním principům dělby práce mezi muži a ženami.

Oproti regionálním listům, které o záležitosti psaly nejexpresivněji, jsme zaznamenali překvapivě opatrný přístup u některých ústředních konzervativních novin. *Hlas* i *Naše listy* se vyhýbaly přímému odsouzení mladoboleslavských voleb, přičemž důvodem mohla být obava z případného poškození v očích voličů a nařčení z nemodernosti.⁹² Taktické váhání zřejmě souviselo s tím, že na jaře téhož roku se uskutečnil katolický sjezd, kde se mj. projednávala politická práva žen. V návaznosti na něj byla na přelomu května a června dovršena snaha katolického tábora o vybudování ústředí ženských iniciativ. Pod záštitou konzervativní Zemské rady katolíků byl ustaven Svaz českých katolických spolků ženských v království Českém, který sdružoval jak politické i nepolitické ženské spolky, tak kroužky katolických odborářek. Váhající pozici však zastávala také důležitá média stranicí křesťanskému socialismu (*Nový věk*).⁹³

Ideové rozdíly se jednoznačně projeví naopak v novinách určených ženám, které psaly o volbách pouze v krajních polohách konzervativního i liberálního diskurzu. Existovala

88 *Dámy mají přednost*. Budoucnost 28, 17. 5. 1912, č. 21, s. 3.

89 *Tamtéž*.

90 Marek, P.: *Tisk českého katolického tábora před první světovou válkou*, s. 65.

91 *Katolickým ženám českým*. Obnova 18, 31. 5. 1912, č. 22, nestr.

92 V tomto lze navázat na názor L. Velka, který poukázal v souvislosti s nominací ženy na snahu mladočechů dohánět další strany v budování zájmových organizací. Velek, L.: *První v Rakousku!*, s. 274.

93 Marek, P.: *Tisk českého katolického tábora před první světovou válkou*, s. 62.

zde zřejmá polarita mezi stavovsky orientovanou *Selkou* a křesťansko-sociálním listem *Eva* s jeho přílohou *Věstníkem organizačním*. Všechna tři periodika se však tématu věnovala více než genderově nevyhraněné listy, což svědčí o tom, že jej považovaly za „své“. Kategorie „genderu médií“ však na pestrost argumentů neměla markantnější vliv. Ženská periodika opakovala především dobový konstrukt o domnělé umírněnosti Čechů a z něj vyplývajícím většímu porozumění ženské emancipaci. Tento postoj podporovalo také častější využití tvrzení o nekonfliktním českém ženském hnutí. Odkazovala na to, že B. Viková-Kunětická byla zvolena muži, čímž se pokoušela legitimizovat výsledek. Opačný postoj *Selky* pak akcentoval to, že muži byli ve svém úsudku ovlivněni ženami. Zdůrazňovala hodnoty vychovatelství a mateřství jako postačující veřejné kompetence žen.

Články v rakouském tisku plnily zejména běžnou informační funkci, publicistické příspěvky se v nich vyskytovaly minimálně. I zde ovšem bylo možné vyzorovat rozdíl mezi konzervativnější (*Allgemeiner Tilerer Anzeiger*, *Reichspost*, *Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung*) a liberálnější (*Linzer Volksblatt*) polohou. U první skupiny se navíc objevil obraz „rebelujících Čechů“, případně „politického extremismu“ českých stran prosazujících feministické požadavky. Trnem v oku konzervativních listů byli zejména národní socialisté a autonomističtí sociální demokraté jako zástupci „separatistů“. ⁹⁴ Narážky na utilitární stránku náboru žen do stranických struktur jsme evidovali také u českých konzervativních médií. ⁹⁵ Kolínské *Lidové listy* tento trend zasazovaly do širšího kontextu, kdy se inkluze žen do svých struktur nevyhýbali ani agráři, kteří se v tomto snažili „dohnat“ sociální demokraty a národní socialisty. ⁹⁶ Rovněž je nutné konstatovat, že německé křesťansko-sociální listy z českých zemí případ první poslankyně v zásadě nezajímaly.

Z analýzy vyplynulo, že ženské kandidatury nebyly odsuzovány pro to, že by se paušálně přičily vizi politického katolicismu na veřejné uplatnění žen. Objektem hyperkritických výroků byli primárně mladočeši a další konkurenční politické strany, případně zahraniční sufražetky, které měly z dlouhodobého hlediska špatnou pověst. V analyzovaném tisku se neobjevil žádný článek, ve kterém by byly pozitivně hodnoceny zahraniční vzory, v čemž lze vidět projev kontroverznosti celé záležitosti. Naopak na jaře roku 1912 byly v katolických médiích opakovaně otiskovány články o „zběsilých“ anglických a místních feministkách různého ideového zaměření. Přímo v souvislosti s ženskou kandidaturou i jinak liberální *Čech* tlumočil vyjádření německého Zentra, že v Anglii ani Francii k ničemu takovému ještě nedošlo a v Norsku se to stalo pouze náhodou. ⁹⁷ Lze podotknout, že valná většina negativních komentářů byla součástí běžného mediálního soupeření v poloze „my“ versus „oni“, ke kterému patřilo zesměšňování konkurenčních subjektů a přesvědčování voličů o vlastních kvalitách. Obecně zde byla patrná tendence vystupovat z pozice těch, kteří to „myslí s ženami dobře“ a jsou „na jejich straně“. ⁹⁸ Pro negativní

94 *Für das Frauenwahlrecht*. Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung 17, 8. 6. 1912, č. 23, s. 3; *Ein weiblicher Landtag Kandidat*. Linzer Volksblatt 44, 5. 6. 1912, č. 126, s. 2.

95 *Politický přehled*. Selský list 10, 13. 6. 1912, č. 38, s. 3.

96 *Ženy a volební právo do sborů zákonodárných*. Lidové listy 11, 2. 4. 1912, č. 13, s. 1.

97 *O ženském poslanci*. Čech 37, 17. 6. 1912, č. 165, s. 11.

98 Tyto polohy zapadají do tzv. van Dijkova ideologického čtverce. Srov. Dijk, T. A. van: *Opinions and Ideologies in the Press*, s. 33.

komentáře nebyla rozhodující genderová identita B. Vikové-Kunětické, tou byla naopak její stranická příslušnost.

6 Závěr

V zásadě jsme zde evidovali dva majoritní a jeden okrajový pohled katolických médií na rovná práva žen v roce 1912, ve zjednodušené formě jejich odmítání, akceptování a neutrální stanovisko. Všechny tři diskurzy konstruovaly událost pouze z určitého úhlu pohledu a využívaly k tomu i rozdílné novinářské žánry a jazyk. K ovlivňování veřejného mínění sloužily především tzv. persvazivní hodnotící částice a užití neformálního jazyka s cílem zvýšit přesvědčivost a zajímavost projevu, případně vyvolat emoce vedoucí k přijetí daného hodnocení.⁹⁹ Evidovali jsme použití přímých argumentů, ale také manipulačních a sugestivních výroků, včetně celé škály dalších instrumentů od provádění generalizací, odvádění pozornosti k jiným zprávám,¹⁰⁰ přes potlačování, zkreslování informací i snižování významu události. Společným rysem všech třech diskurzů bylo nahlížení na ženy jako na jednolitou skupinu, jíž je B. Viková-Kunětická reprezentantkou. V rakouském tisku se v tomto projeví rozdíly, kdy jmenovaná vystupovala též jako konkrétní osoba usilující o feministické požadavky.

V rámci souhlasného diskurzu docházelo k prezentaci žen jako plnoprávných občanek. Typická pro něj byla zejména stylizace Čechů jako zástupců pokročilejších „galantních“ národů razících rovnostářské pojetí společnosti. V běžném denním tisku se však vyskytoval jen velice zřídka.

První z majoritních diskurzů, konzervativní, naopak posuzoval mladoboleslavské volby jako výjimku z pravidla, k čemuž využíval formální zpravodajství, či ignorování tématu. Přisuzoval ženám aktivním v politice v zásadě pouze záporné charakteristiky, což mělo přispívat k zachování tehdejších genderových vztahů ve společnosti. Samostatnou politickou činnost žen vylučoval a naopak vůči nim reprodukoval schéma o jejich mateřských a vychovatelských povinnostech. Vzhledem k tomu, že o nich uvažoval jako o „přirozeně“ nekompetentních k výkonu poslanectví, prezentoval volební právo žen jako uzavřenou věc. Nediskutoval proto o pravomocích místopředsedatele, nejasném výkladu zákonů apod. S tím souviselo prezentování záležitosti jako „spiknutí“ žen vůči mužům. Strany, které byly nakloněné volebnímu právu žen, u něj získaly nálepku radikálních, či těch, které ženy klamou.

K určitým posunům genderových vztahů naopak přispíval druhý z majoritních diskurzů, liberální, vyznačující se vstřícnějším přístupem k politické participaci žen. Byl nakloněn k využívání publicistického žánru a objektivnějšího jazyka, volněji též nakládal s termíny občan a volič a obecně i s rozsahem volebního práva. Bylo mu proto vlastní zpochybňování pravomocí místopředsedatele. Událost prezentoval jako manifestaci za volební

99 Schneiderová, S.: *Analýza diskurzu a mediální text*, s. 92.

100 Např. Praha. *Manifestační schůze žen*. Naše listy 21, 1. 6. 1912, č. 40, s. 6; *Katolickým ženám českým!* Obnova 18, 31. 5. 1912, č. 22, nestr.

právo žen a zamýšlel se o jejich budoucím fungování na českém zemském sněmu i v jiných zastupitelských orgánech.

Zvolení Boženy Vikové-Kunětické první poslankyní se stalo důležitým mezníkem hnutí za volební právo žen, jenž rozvířil v Čechách i v zahraničí vážnější diskuze o angažmá žen v politice, a to i v těch politických táborech, které se do té doby stavěly k tomuto problému přinejmenším zdrženlivě. Za tím, že se mediální obraz celé záležitosti v katolickém tisku vyznačoval také neutrální a střízlivě kladnou polohou, však nemůžeme vidět obecně platný zásadní zvrát v pohledu na ženy či prolomení mentálních bariér, ale spíše projev definitivního odeznívání honoračního stylu politiky. V době, kdy již měl politický katolicismus k dispozici řadu masových satelitních spolků, v nichž působily také tisíce žen, a kdy usiloval o ustavení jednotné platformy ženských katolických aktivit, si nemohl dovolit vydávat jednoduchá odmítavá prohlášení. Katolické strany obou proudů byly v té době postaveny před situací, kdy bylo nezbytné zapojit ženy do svého aparátu a nahlížet na ně tudíž jako na možné politické aktérky. Předložená mediální analýza poukázala, že ohledně žen panoval názor, že jde o skupinu s doposud nevyužitým volebním potenciálem, s nímž bude možné, v opačném případě nutné v budoucnu počítat.

Tabulka č. 1 První kolo voleb optikou ústředních a regionálních listů

	+	-	0
Zpravodajství		Neuveřejnění zpráv	Zpráva o výsledku
Ideová stránka		Ženská kandidatura je demonstrace	
Formální stránka voleb		Místodržitel nevydává B. Vikové-Kunětické poslanecký certifikát	Zákon je nejasný
		Nízká volební účast (neprůkaznost)	Volební řád zásadně nevylučuje ženy z aktivního a pasivního volebního práva B. Viková-Kunětická asi bude zvolena B. Viková-Kunětická má naději se stát první ženou zasedající na zemském sněmu
Politická soutěž		Mladočeši „šantročí“ s mandátem	
		Místní voliči mají jiný názor než stranické ústředí	
		Mladočechy ze šlamastiky vyvedou „babky“	
Genderové postuláty		Ženy nejsou politicky vyspělé / B. Matoušek (muž) je vážný kandidát na poslanecký / Žena poslanecký nezvládne	Jde o manifestaci za volební právo žen

Tabulka č. 2 Druhé kolo voleb optikou ústředních a regionálních listů

	+	-	0
Zpravodajství		Neuveřejnění zpráv	Zpráva o výsledku
Ideová stránka	Pro katolíky prospěšná záležitost	Ženy jsou nekompetentní k politice	My to myslíme s ženským hnutím „vážně“
	Ženy mají právo na zastoupení v zákonodárných sborech	Jde o komedii	
	Češi jsou „galantní“ národ		
Formální stránka voleb	Zákon je nejasný, v případě překážek je potřeba se odvolat k soudu	Místodržitel nevydává B. Vikové-Kunětické poslanecký certifikát	Zákon je nejasný
	B. Viková-Kunětická je první ženou v Rakousku zvolenou na sněm	Nízká volební účast (neprůkaznost)	
Politická soutěž		S mladočechy to vypadá zle	
		Místní mladočeští voliči byli donuceni ústředím své strany	
		„Falešná hra“ mladočechů	
		Porážka mladočechů na všech stranách	
Genderové postuláty	Do zemského sněmu ženu vyslali muži (legitimnost)	Ženy jsou nekompetentní k politice	Změní se politika se vstupem žen na sněm?
		Ženy se mohou proti mužům spiknout a ti budou „pod pantoflem“ (ženy jako skupina jsou proti mužům)	
		Průlom učiněn zásluhou mužů	

Tabulka č. 3 Periodika určená ženám

	+	-	0
Zpravodajství			
Ideová stránka	Ženy mají mít stejná práva	V pokrokových státech v zahraničí se postavili proti volebnímu právu žen	Volební právo žen je spleť otázka
	Volební právo žen je důsledek hnutí za změnu sociálních poměrů	Jde o demonstraci	
	Češi jsou „galantní“ národ		

	+	-	0
Formální stránka voleb	Zvítězila skoro bez odporu / Získala největší počet hlasů (legitimnost)	Zákon nepřipouští, aby byla zvolena žena (neprůkaznost) Zemský sněm se stejně nesejde	
Politická soutěž		Liberálně-pokrokové strany se hned po volbách ženám vysmívaly/ Boj za volební právo žen diskreditují osoby pochybné pověsti (liberální pokrokářky, sociální demokraté)/ Sociální demokraté lákají ženy na manifestace o volebním právu žen (balamucení žen)	
Genderové postuláty	Do sněmu ženu vyslali muži (legitimnost) Češky jsou v emancipaci umírněné / Feministické požadavky nejsou v Čechách namířeny proti mužům	Veřejný život s příchodem žen do politiky zesuroví Výchovou mužů lze dosáhnout téhož (muži vše za ženy v budoucnu vyřeší)	

Tabulka č. 4 Rakouská katolická média

	+	-	0
Zpravodajství			Zpráva o výsledku
Ideová stránka			
Formální stránka voleb		Zákonodárce nezamýšlel dát ženám volební právo / Volba nebude uznaná za platnou / Nízká volební účast (neprůkaznost)	Nejsou žádné formální překážky Místodržitel jí zřejmě nevydá certifikát, bude potřeba se odvolat k soudnímu dvoru
Politická soutěž		Demonstrace mladočechů a sociální demokracie B. Matoušek byl donucen odstoupit Mladočeši reagovali ženskou kandidaturou na radikalismus národních socialistů (taktika) Vítězství ženy není vyloučeno, má podporu radikálů Názor měst versus mladočeského ústředí	
Genderové postuláty		Mandát je výsledkem feministických snah B. Vikové-Kunětické	Je to poprvé, co byla zvolena žena

“Political comedy”, or “profitable affair”? An election of first female-deputy in 1912 as a topic of catholic press

The content analysis of the broad spectrum of the Catholic periodicals has shown that even in the case of the Czech political catholicism we can not speak of a general rejection of equal women's right before 1914. The great variety of statements about the election of Božena Viková-Kunětická in 1912 was a consequence of more opinions on the topic and establishing of a new discourse about women in politics. In periodicals tending to the Christian socialists prevailed a neutral and positive point of view, which indicated a greater sensitivity to the topic. On the contrary, the opinion of conservative National-Catholic periodicals was not often directly presented, or hiding in ideological, formal and gender comments. However, division into the conservative and the liberal stream has shown some limits, because regional periodicals had a sceptical view regardless of their political orientation.

Newspapers for women wrote about the theme in the extreme positions of the conservative and the liberal discourse. They often mentioned a construct of “the moderate Czechs” and their “sympathy” for women's emancipation, or on the other hand they referred a motherhood as a sufficient women's duty. It came out that while there was no fundamental difference between general Czech mass media and media for women, the Austrian Catholic press considered Czechs as “radicals” and “separatists” supporting feminism. One of the results of this analysis is that the deciding factor of a rejection of Božena Viková-Kunětická was not her gender identity, but mostly her political affiliation.

